

Takács Tibor

„Nem kell folyton zabálni” Mindennapi osztályharc az ötvenes években

A második világháborúban – a hadigazdálkodás és a harci cselekmények következtében – mind a mezőgazdaság, mind a közellátás infrastruktúrája óriási károkat szenvedett. Ennek egyenes következménye volt, főleg a városi lakosság körében, a hiányos táplálkozás, ezzel egy időben az infláció, a pénz elértéktelenedése folytán általánossá vált a természetes csere és a feketepiac. A központi élelmiszerelosztás legfontosabb eszköze egészen 1949-ig a jegyrendszer maradt.¹

Emellett a háború után is fenntartották a beszolgáltatási rendszert, ami óriási teherként nehezedett a háborús károkat lassan kiheverő mezőgazdaságra. Az agrárszektor egyébként is egyre erősebb adminisztratív nyomás alatt állott. Ennek jórészt gazdaságpolitikai eszközei voltak: már az 1946-os pénzügyi stabilizáció is hátrányosan érintette az agráriumot, míg a három-, majd az ötéves terv már egyértelműen megmutatta, hogy a második világháború utáni kommunista gazdaságpolitika híven követte a sztálini „szocialista eredeti tőkefelhalmozás” elméletét, vagyis az erőltetett ütemű iparosításhoz, mindenekelőtt a nehézipar fejlesztéséhez szükséges forrásokat az agrárszektorból vonják ki. Mindeközben az ország lakosságának az igényeit teljesen figyelmen kívül hagyták, ami az életszínvonal csökkenését eredményezte.²

A Magyar Dolgozók Pártja – igazodva a szovjet érdekszféra országai számára előírt direktívához – 1948-ban hirdette meg a mezőgazdasági tulajdonviszonyainak gyökeres és erőltetett ütemű átalakítását. A politikai és adminisztratív eszközökkel kikényszerített erőszakos kollektivizálás eredményeként ugyan több ezer szövetkezet alakult, ám ezek többsége nem rendelkezett a megfelelő termelési feltételekkel. Így nem véletlen, hogy a kollektív gazdaságok hozamai mind a növénytermesztés, mind az állattenyésztés területén elmaradtak a magángazdaságokétól. Az erőszakos kollektivizálás, a tagosítások, a növekvő beszolgáltatási és adóterhek, a rendőri és államvédelmi szervek zaklatásai egyrésztől, a kedvezőbb és bőséges ipari munkaalkalmak másrésztől a parasztság körében jelentősen csökkentették a termelési kedvet, mind nagyobb mértékűt öltött a földelhagyás és földfelajánlás folyamata. Ez azt eredményezte, hogy nőtt a megműveletlen területek aránya, a mezőgazdaság hozama visszaesett, az agrártermelés egészének volumene (az 1951-es év kivételével) 1954-ig nem érte el a második világháború előtti szintet.³

A fenti folyamatok következtében a hazai föld immáron nem volt képes ellátni az országot, és 1950-re általánossá vált az élelmiszerhiány. A sztálinista vezetés – jellemző módon – adminisztratív intézkedésekkel, a fogyasztás visszaszorításával kívánta megoldani a problémát. A kereslet kordában tartására a legfontosabb élelmiszerekre 1951-ben újra bevezették az 1949-ben már eltörölt jegyrendszert. Ez az intézkedés sem vezetett azonban eredményre, így 1951 és 1952 fordulóján vissza is vonták. A hiány természetesen felvásárlási hullámokat gerjesztett, amit a jegyrendszer ismételt megszüntetése utáni drasztikus áremelésekkel sem sikerült megfékezni.⁴ A politikai vezetés igyekezett egyéb eszközökkel, például a bérpolitikával, a forint vásárlóerejének a csökkentésével is visszafogni a keresletet, ám az ellátási nehézségeken ezekkel a lépésekkel nem sikerült úrrá lenni. Az 1950 és 1953 közötti időszakot az élelmiszerellátás kaotikussága, az általános – és olykor kritikus – hiány jellemezte.⁵

A társadalomban megerősödött a vélekedés, hogy a formális gazdaság és a hivatalos elosztás nem képes kielégíteni a lakosság szükségleteit, ami a háztartásokat arra ösztönözte, hogy bizonyos fokú autonómiát alakítsanak ki maguknak. A megfelelő készpénztartalékkal rendelkező háztartások számára ennek eszközét jelentette a felvásárlás, mint az áruhiányra adott természetes reakció. Ez az egész folyamat aláásta a rendszer legitimitását, még a fő hivatkozási alapul szolgáló munkások körében is.⁶ Ezt a vezetésnek is érzékelnie kellett, bevallani azonban még maguknak sem igen vallhatták be, így maradtak a jól ismert válaszok: a Magyar Dolgozók Pártja 1951 elején megtartott második kongresszusán Gerő Ernő az ötéves terv első évének tapasztalatairól szóló

beszámolójában kénytelen volt megállapítani, hogy a mezőgazdaság nem fejlődik egyenletesen, főleg ami a takarmánynövények termesztését, és ennek nyomán az állattenyésztést illeti. Külön kiemelte a sertés- és a szarvasmarha-állomány csökkenését. A vezetés saját(os) logikája szerint persze a problémák legfőbb okát az ellenség aknamunkájában kellett keresni, valamint abban, hogy a parasztok többet fogyasztanak az általuk megtermelt javakból, mint korábban, így a szétaprózódott mezőgazdaság árutermelése különösen elmarad a várt mennyiségtől.⁷

Gerő megállapította azt is, hogy a mezőgazdasági árutermelés zavarai fennakadásokat okoztak a közellátás területén, amihez természetesen az is hozzájárult, hogy a „reakció” a szükségleteket messze meghaladó felvásárlásokkal tudatosan nehezítette az ellátás helyzetét. A kizsákmányoló „elemek” más területen már vereséget szenvedtek, és ezt felismerve a közellátást szemelték ki, mint a népi demokratikus államrend elleni aknamunkájuk terepét. Bár az államhatalom felszámolta ezeket a próbálkozásokat, nem nyugodhatnak meg teljesen, mert az ellenség újból támadni fog, és akkor megsokszorozott erővel kell lesújtani rá. Mindebből Gerő Ernő azt a konklúziót vonta le, hogy „a közellátás kérdése az osztályharc legfontosabb területévé vált”.⁸

A közellátási nehézségeket természetesen az „osztályharc” eszközeivel nem lehetett megoldani, ráadásul a strukturális nehézségekből fakadó problémák mellett 1952-ben az óriási aszály következtében különösen rossz lett a termés, így az agrárszektorra még fokozottabb nyomás nehezedett.⁹ Az amúgy is a közellátási zavarokat nyögő társadalomban a rossz termés hírére – mint ahogy az itt közölt dokumentumokból is kiderül – olyan hírek terjedtek el, hogy nagy áremelkedésekre kell számítani és újra bevezetik a jegyrendszert.

Nyári István nyíregyházi baptista lelkész vonaton utazva hallotta azt a hírt, hogy az élelmiszerek ára jelentősen emelkedni fog. Miután feleségével öt gyerekről kellett gondoskodniuk, hazaérve elhatározták, hogy még az áremelések előtt bevásárolnak alapvető élelmiszerekből, lisztből, cukorból és zsírból. A feltűnés elkerülése végett feltehetően több boltba is betértek, ám végül ez vezetett a „lebukásukhoz”. Az egyik bolt vezetőjének ugyanis gyanússá vált a lelkész felesége, akit korábban még sosem látott az üzletben, ráadásul mint vállalatvezetőnek előírták, hogy minden vásárlónak, aki nagyobb mennyiségű élelmiszert vásárol, tudja meg a nevét.

Amennyire az iratok alapján meg lehet állapítani, az Államvédelmi Hatóság nyíregyházi főosztálya gyorsan reagált az értesülésre. A boltvezető állítása szerint 1952. szeptember 2-án délután (az ÁVH központjának küldött távmondattal szerint 1-én) tért be az üzletébe Nyári Istvánné, akit még ezen a napon kihallgattak, és házkutatást is tartottak a lelkész házában. Másnap ismét kihallgatták Nyárinét, tanúként meghallgatták testvérét, Sallai Lajost valamint a boltvezetőt, Mester Jánosnét is, és környezettanulmányt készítettek Nyári Istvánról. Az egyházi szolgálatban távol lévő, és csak 3-án visszatérő lelkészt szeptember 4-én hallgatták ki. Aznap elkészítették az összefoglaló jelentést, sőt, még az elsőfokú tárgyalásra és Nyári (egyelőre nem jogerős) elítélésére is sor került! Az egész ügyet tehát két-három nap alatt végigvitték,¹⁰ és a megyei pártlap, a Szabolcs-Szatmári Néplap jóvoltából szeptember 5-én a megye közvéleménye is értesülhetett róla. (Ez utóbbi tény az államvédelmi szervek és a helyi sajtó szoros munkakapcsolatát bizonyítja.)

A fentieket persze csak abban az esetben fogadhatjuk el igaz történetnek, ha elfogadjuk, hogy az iratok a rajtuk feltüntetett időpontban keletkeztek. Ebben az esetben a dokumentumok valóban az államvédelmi szervek munkájának hatékonyságát bizonyítják, hiszen két nap alatt elítéltetnek egy élelmiszer-felhalmozót. De miért ne támadhatnának kétségeink a dátumok hitelességét illetően? Lehetséges-e, hogy a dossziében található iratokat később, az ügy utólagos dokumentálására hozták létre, és ezáltal az államvédelem sűrítette az egész eseménysort két-három napba? Bárhogyan is volt, kételyeinkre (frappírozott) választ maguk a források nem adnak. (Sajnos az ügy bírósági iratai nem kerültek levéltárba, így ezek sem nyújtanak fogódzót számunkra.) Bár hajlok arra, hogy az iratok keltezését hitelesnek fogadjam el, mégis fontosnak tartom felhívni a figyelmet a történeti megismerés korlátaira.

Emellett az ügyben keletkezett dokumentumok más jellegű problémát is felvetnek. E szövegek egyik lehetséges olvasata alapján az államvédelmi szervek és

általában az ötvenes évek egész jogszolgáltatásának konzervatív, patriarchális szemléletére következtethetünk. Úgy tűnik ugyanis, hogy a felvásárlásokban a lelkész felesége éppen annyira részt vett, mint a férje, és ezzel éppen úgy „veszélyeztette” Nyíregyháza és környékének közellátását, mint amaz. Ezen persze nem is kell csodálkozni: a városi háztartások nemi szerepeinek megoszlása miatt ugyanis a „vásárló” gyakran a nő volt, ő vezette a háztartást. Az ő felelőssége volt a boltok előtti sorban állás, valamint az élelmiszerhiány és a szegényes kínálat miatti problémák megoldása.¹¹ Ennek ellenére ebben az ügyben kezdettől fogva Nyári István, a családfő volt a gyanúsított, és végül kizárólag őt ítélték el, mondván, a feleség a férj tudtával és beleegyezésével eszközölte a bevásárlásokat, s a felvásárolt élelmiszereknek a lakásban való tárolásáért „egyedül és kizárólag a vádlott, mint családfő felelős”. Az ügynek azonban lehet egy olyan olvasata is, amely szerint az egész eljárás egyedül és kizárólag Nyári Istvánnak mint jelentős missziós tevékenységet kifejtő baptista lelkésznek Nyíregyházáról való eltávolítását célozta. Valóban, ilyen összefüggésbe is helyezhető a történet. Jelen esetben azonban én ragaszkodom a – mondjuk így – első szintű olvasathoz, és a közellátás és az „osztályharc” kontextusába helyezve mutatom be az ügy dokumentumait.

Ez utóbbi már csak azért is indokolt, mert az elsőfokú ítélet indoklása közvetlen utalásokat is tartalmaz Gerő Ernő kongresszuson tartott – fentebb már említett – beszámolójára, sőt, a bíróság erre hivatkozva utasította el a vádlott védekezését. Gerő megállapításai ugyan másfél évvel korábbiak, ám a „napilapokból olvasható”, hogy a városokban az ítélet meghozatal idején is „pánikszerű vásárlási láz ütötte fel a fejét, amely tünet hovatovább oda vezet, hogy bizonyos cikkekben hiány mutatkozik”. Természetesen az „ellenséges propaganda” volt az, amely „az idej szokatlanul száraz időjárásra” hivatkozva „agyalta ki és terjesztette” azokat a rémhíreket, hogy „ínség lesz az országban, felemelik az árakat és bevezetik a jegyrendszert”. Az állami elosztásba és a tervgazdálkodásba vetett bizalom megrendülése tehát csakis „a klerikális reakció és egyéb ellenséges elemek” befolyásának köszönhető, mely befolyás alá került Nyári István is. „A bűnügynek ilyen politikai megvilágítása mellett tehát teljesen közömbös a vádlottnak az a védekezése, hogy szándéka nem irányult a közellátás megkárosítására vagy megzavarására, mert ha az országban minden dolgozó hasonlóképpen cselekedne, úgy a közellátás vonalán fokozódna a pánikhangulat és a fokozódó felvásárlás során az állami készletek előbb-utóbb kifogynának.” Ezáltal a rosszabb anyagi helyzetben lévők élelmiszer nélkül maradnának – szól az indoklás summázata, ellentmondva magának is, amely szerint a tervgazdálkodás biztosítja a dolgozók megfelelő ellátását. Ez az ellentmondás azonban a lelkészen egyáltalán nem segített, és börtönbe kellett vonulnia. Innen az 1953. évi 11. törvényerejű rendelet alapján kegyelemmel szabadult, egyben mentesült a hátrányos jogkövetkezmények alól is.¹²

Jogi-adminisztratív eszközökkel nem lehetett a közellátás gondjait megoldani – Nyíregyházán sem. A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB Kereskedelmi Osztálya 1953. januári, alapvetően az 1952. decemberi állapotokról tájékoztató, jelentése továbbra is kenyérhiányról és ellátási nehézségekről számolt be. Ezek indulatokat váltottak ki a vevőkből, aminek sokszor erőszakos formában adtak kifejezést: volt, ahol betörték a kirakatot, máshol a boltvezetőre borították a pultot.¹³ A Nyíregyházi Városi Tanács VB Kereskedelmi Osztálya még 1953 áprilisában is arról jelentett, hogy a városban továbbra is általánosak a napi szükségletek feletti élelmiszervásárlások. Ezeket olyan módon is igyekeztek megfékezni, hogy a Kiskereskedelmi Vállalat 1. sz. boltja előtt „szégyentáblát” állítottak fel, rajta a kirívó eseteket produkáló neveivel. A jelentés szerint feljelentéseket nem eszközöltek, mert kizárólag „az ellenség uszályába került” munkásemberekről volt szó.¹⁴

Igazi változást csak az 1953. évi fordulat hozott, amikor Nagy Imre a közellátás javításának a fontosságát is megfogalmazta. Az „új szakasz” meghirdetése után visszafogták az adminisztratív módszerek alkalmazását, ami érezhető minőségi és mennyiségi javulást okozott a mezőgazdasági termelésben. Ennek köszönhetően az alapvető élelmiszerek árnövekedése megállt, sőt még árcsökkenés is előfordult, ám az élelmiszerhiány még jó ideig a „szocialista” hétköznapiak jellegzetessége maradt.¹⁵

Az ügyben eljáró Nyári István államvédelmi alhadnagy egyébként csak névrokona a baptista lelkésznek. Nyári alhadnagy 1946-ban került a rendőrségre, Bihar megyében szolgált próbarendőrként és járőrvezetőként. Egy év múlva a politikai nyomozókhoz, 1950-ben pedig az ÁVH Szabolcs-Szatmár Megyei Főosztályára került, előbb beosztottként, majd megbízott osztályvezető-helyetteséig vitte. 1953-ban az egyéves Dzerzsinszkij-iskolára küldték, ezt követően államvédelmis karrierjét a Belügyminisztérium I. Főosztályán folytatta főoperatív munkatársként. A forradalom leverését követően a BM II/2. (kémelhárító), majd 1958-ban a II/11. (operatív nyilvántartó) osztályára került instruktornak. Még ebben az évben a már főhadnagy Nyárit menetlevél-hamisítás és család miatt fegyelmi úton elbocsátották. Ezután gépkocsivezetőként és szállítómunkásként dolgozott a fővárosban.¹⁶

Dokumentumok

1. Távmondat az Államvédelmi Hatóság központjába, dátum nélkül.

35-5787/1952.

Távmondat.

ÁVH. Budapest. Lombos áv. őrgy. elvtársnak.

Hivatkozással Lombos őrgy. elvtárs telefon utasítására jelentem, hogy a felvásárlásokkal kapcsolatosan a mai nap során házkutatást tartottam Nyári István [...],¹⁷ 5 gyereke van, foglalkozása: baptista lelkész, prédikátor, lakik Nyíregyháza Rózsa utca 40. szám alatti lakos [sic!] lakásán. A házkutatás során nevezettnél kb. 150 kg lisztet, 55 kg cukrot és kb. 10 kg zsírt találtam.

A házkutatás során a feltalált árucikkekre vonatkozóan kihallgattam Nyári Istvánnét, fent nevezett feleségét, mivel ő jelenleg távol van prédikatori úton s csak reggel tér haza. Nyári Istvánné kihallgatása során a következőket adta elő:

Férje 1952. augusztus 15–17 körül egy vidéki útvjáról hazatérve elmondotta, hogy azt a hírt hallotta, hogy megdrágul a liszt, a zsír, a cukornak az ára. És férje javaslatára megkezdték meglévő pénzükből a felvásárlást. Kb. augusztus 17. óta férje naponként vásárolt 5-10 kg-os tételekben lisztet és cukrot, a felvásárlást augusztus végén fokozták. Mivel augusztus végén férje javasolta, hogy a felvásárlást fokozzák, így ő férje távollétében 1952. szeptember 1-én 6 kg zsírt és 5 kg cukrot, valamint 5 kg lisztet vásárolt Nyíregyházán.

Előadta kihallgatása során továbbá azt, hogy a felvásárlás nagyobb részét férje bonyolította le, továbbá, hogy a felvásárlásokat azért végezték, mivel biztosra vették azt, hogy a fenti élelmezési cikkek megdrágulnak.

Fentiek alapján Nyári István lakásán feltalált élelmezési cikketek őrizetbe vettem. Nyári Istvánt előállítani nem tudtam, mert mint fentebb jellemeztem nevezettet, csak reggel tér haza vidéki útvjáról.

Hazatérte után nevezettet osztályomra előállítom, javasolom továbbá Nyári István őrizetbe vételét, ügyészségnek való átadását, továbbá feleségével és családjával együtt Nyíregyháza és Szabolcs-megyéből való kitiltását.

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 5. Dátum és aláírás nélküli, géppel írt másodlat.]

2. Nyári István baptista prédikátor környezettanulmánya, 1952. szeptember 3.

Tárgy: Nyári István baptista
körzeti elnök (prédikátor)
környezettanulmánya

Jelentés

Nyíregyháza, 1952. szeptember 3.

Nyári István [...] iskolai végzettsége: baptista teológia, foglalkozása: baptista körzeti elnök, prédikátor. Családi állapota nő, gyermekeinek száma: 5, melyből a legidősebb 7 éves. Állampolgársága: magyar, lakik: Nyíregyháza, Rózsa u. 40 sz. alatt.

Szociális származása ismeretlen, bár atyja fm.¹⁸ volt, de vagyonukat megállapítani nem tudtam. 6-an vannak testvérek, melyek közül 1 Biharnagybajomban a MASZOVOL-nál¹⁹ dolgozik, míg a többiek rajta kívül fm.-ek, de nem újonnan földhözjutottak. Testvérei [közül] egy sem tagja a baptista szektának.

Elemi iskoláit Zsáka községben, középiskoláit és teológiát Budapesten végezte. A teológiát 1942. április 15-én fejezte be. 1940-ben pár hónapra megszakította a teológiát, mivel katonai szolgálatra hívták be. Budapesten egyik katonai kórháznál teljesített pár hónapig szolgálatot, majd utána befejezte tanulmányait.

Tanulmányai befejezése óta állandóan mint prédikátor működik. 1945-ig Fót községben, 1945-től jelenideig Nyíregyházán. 1949 óta mint kerületi elnök nyert alkalmazást az egyházon belül, s a területe Nyírség. 19 éves kora óta tagja a baptista szektának.

Nevezett havonként járja a körzetét, de ezenkívül bármely szekta meghívja prédikálni, minden további nélkül elmegy. Leggyakrabban jár Dombrád, Beszterec, Újfehértó, Demecser, Karos, Cigánd, Sátoraljaújhely, Székely, Nyírbogdány, Gégény és Tiszalök községekben, annak ellenére, hogy az egyházi vezetőség újabban csak 5 községet jelölt ki részére.

Legszorosabb kapcsolatban Nyíregyházán Nagy István ácsmester, Sallai Lajos lakatossegéd és Vajda Mihály fm. baptista prédikátorokkal.

Nyári István áv. alhdgy.

Nyári István környezettanulmány-adatait megállapítottam és a következőket állapítottam meg politikai magatartásával kapcsolatban.

Adatait fentebb jelentettem. A felszabadulás óta Nyíregyházán tartózkodik, foglalkozása: nincs, mint baptista prédikátor működik, a baptista szekta egyik legaktívabb szervezője. Rendszeres vidéki utakat tesz, szervező munkája kiterjed egész Szabolcs-Szatmár megyére.

A házkutatás során működésével kapcsolatban megtalált tagnyilvántartás és igen sok belépési nyilatkozat bizonyítja, hogy szervező munkáját eredménnyel végezte. Megállapításom szerint a múltban politikai pártnak tagja nem volt, jelenleg is pártonkívüli. Nevezett jelenleg Nyíregyházán lakik, saját kettő szoba konyhás, kényelemmel berendezett bútorokkal lakásában, hol számos szekta-tag felkeresi, ezenkívül kiterjedt levelezést folytat.

Mint a baptista szekta prédikátora vidéken a falusi lakosság között káros tevékenységet fejt ki.

Nyíregyháza, 1952. szeptember 3.

Szabó Márton
áv. őrgy.
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 17–18. Géppel írt másodlat Nyári István és Szabó Márton államvédelmi tisztek aláírásával.]

3. Nyári Istvánné kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 3.

Államvédelmi Hatóság
Szám:.../...-195...

Gyanúsított jegyzőkönyv

Készült Nyíregyházán 1952. évben szeptember hónap 3. napján, a gyanúsított kihallgatása alkalmával.

A gyanúsított személyi viszonyairól az alábbiakat adja elő:

1. Családi és utóneve (esetleges előző neve): Nyári Istvánné
[...]

Az 1952. szeptember 2-án ellenem felvett gyanúsított jegyzőkönyvet²⁰ azzal akarom kiegészíteni, hogy abban foglalt zsír mennyiségen kívül még Sallai Lajos Makarenkó út 75. szám alatti testvéremnél 30 liter zsír van elrejtve. Ezt a zsírmennyiséget úgy juttattam el a testvéremhez, hogy az figyelmeztetett, hogy nem szabad ennyi zsírt tartani a lakáson, mivel én említettem neki, hogy vettem zsírt. Erre ő mondotta, hogy elviszi ő lakásukra, mert neki úgy sincs zsírja, s így legalább nem lesz itt, s a hatóság, ha tart is házkutatást, nem fogja megtalálni.

Ezt a zsírmennyiséget 1952. szeptember 2-án kb. 20 órakor vitte el a lakásomról testvér bátyám.

A zsír mennyiség nekem már régen megvan mely, abból van, amikor mi vágtunk disznót. Ezt a mennyiséget nem vásárlás útján szereztem be. Azonban azt elismerem, hogy szándékosan dugtam el a hatóság elől.

Egyebet előadni nem tudok, vallomásom az igazságnak megfelelően minden kényszer és rábeszélés nélkül tettem meg melyet átolvasás után h[elyben] h[agyólag] aláírtam.

Felvette:

Gyanúsított:
Nyári Istvánné

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 23–25. Géppel írt másodlat Nyári Istvánné aláírásával.]

4. Sallai Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 3.

Államvédelmi Hatóság

Szám:.../...-195...

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv.

A jegyzőkönyv készült Nyíregyháza 1952. évben szeptember hónap 3. napján.

A tanú vezeték- és utóneve: Sallai Lajos

[...]

A tanú a hamistanúzás törvényes következményeire való figyelmeztetés után az alábbiakat adja elő:

Nyári Istvánné, ki testvérem 1952. szeptember 2-án egy 30 literes bödön zsírt adott át nekem megőrzésre azért, mert félt attól, hogy esetleges nála megtartandó házkutatás során azt a hatóságok megtalálják, mivel ezenkívül is rendelkezik zsírkészlettel. A fenti 30 liter zsírt ezért tegnap este 21 h-kor feleségemmel és Groska Erzsébet sógornómmal lakásomra hoztuk át. Tegnap ugyanis az egyik üzletben – ha jól emlékszem a 4. sz. boltban – újabb 6 kg zsírt vásárolt, ahol felírták a nevét, s ez adott okot aggodalmára. A zsír jelenleg is lakásomon van.

Egyebet előadni nem tudok, a vallomásomat az igazságnak megfelelően, minden kényszer nélkül tettem meg, melyet elolvasás után h[elyben] h[agyólag] aláírok.

Pásztor László

Sallai Lajos tanú

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 27-28. Géppel írt másodlat Pásztor László és Sallai Lajos aláírásával.]

5. Mester Jánosné kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 3.

Államvédelmi Hatóság
Szám:.../...-195...

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv.

A jegyzőkönyv készült Nyíregyháza 1952. évben szept[ember] hónap 3. napján.

A tanú vezeték- és utóneve: Mester Jánosné

[...]

A törvényes figyelmeztetés után előadom, hogy 1952. szeptember 2-án délután kb. 17 órakor bejött a 4-es számú KISKER V. fűszerüzletébe egy kb. 35 éves derék asszony, aki 6 azaz hat kil[o]gram[m] zsírt kéret. A kért 6 kiló mennyiséget a segéd Habszuda Béla mérte ki neki. Mivel én mint vállalatvezető utasítást kaptam arra, hogy minden nagyobb mennyiségű élelmiszer vásárlónak tudjuk meg a nevét, s mivel ez a személy előttem gyanús volt azért, mert kb. 2 éve vagyok a vállalatnál és soha nem láttam a bolt helyiségben, így megkérdeztem a nevét, hogy kicsoda. A hölgy megijednek látszott ekkor és nem mondta meg a nevét, hanem azt mondotta, hogy rögtön jövök. Ezzel kiment az utcára, ahol egy másik hölgygel beszélt s utána bejövet mondotta, hogy Nyári Istvánné Rózsa út 40 szám alatt lakik. Nevezett nő személyen bejövetele alkalmával is nagyon látszott a zavart, ideges viselkedés.

A hölgynek én egy számlát adtam a 6 kilogramm zsírról és utána nagyon gyorsan elhagyta az üzlet helyiséget. Az említett hölgyet, ha meglátnám, határozottan ráismernék, mert annyira feltűnően viselkedett, amikor a nevét megkérdeztem.

Egyebet előadni nem tudok, vallomásom az igazságnak megfelelően minden kényszer és rábeszélés nélkül tettem meg, melyet átolvasás után helyben hagyólag aláírtam.

Felvette:
Nyári István áv. alhdgy.

Tanú:
Mester Jánosné

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 31–32. Géppel írt másodlat Nyári István és Mester Jánosné aláírásával.]

6. Nyári István kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 4.

Államvédelmi Hatóság
Szám:.../...-195...

Gyanúsított jegyzőkönyv

Készült Nyíregyházán 1952. évben szeptember hónap 4. napján, a gyanúsított kihallgatása alkalmával.

A gyanúsított személyi viszonyairól az alábbiakat adja elő:

1. Családi és utóneve (esetleges előző neve): Nyári István

[...]

A gyanúsítást és az ellenem felhozott vádakát megértettem, és bűnösnek érzem magam. Az ellenem felhozott vádakkal kapcsolatban előadom az alábbiakat:

1952. július második felében gyülekezeti szolgálatomból, Tokajból, utaztam hazafelé Nyíregyházára vonaton. A vonaton utazóktól hallottam, hogy feljebb fog menni az ára mindennek, amit így külön nem határoztak meg. Amikor hazaérkeztem Nyíregyházára, feleségemmel közöltem azt, hogy mit hallottam a vonaton, hogy áremelkedés lesz. Ekkor azt javasoltam a feleségemnek, hogy a meglévő élelmiszer készletünket, mely ekkor állott kb. 100 kg liszt, kb. 25 kg cukor és kb. 40 l zsír volt [sic!], tartalékoljuk és a folyó szükségletet vásároljuk hozzá. Fentiekén kívül volt még egy sertésünk, amit szándékoztunk kihizlalni.

Így az áremelkedés hírének a hallatára nem láttam biztosítottnak háztartásunk élelmiszer ellátását, s ezért cukorból, lisztből több tételben vásárlásokat eszközöltem. És ezt megelőzően zsírvásárlást is eszközöltem.

1952. július első felében eladtam másfél q kukoricát, aminek árából 10 kg zsírt vásároltam és 5 kg cukrot. Majd a későbbiek folyamán augusztus elején 10 kg cukrot, majd később egy héttel 5 kg lisztet vettem. Majd később augusztus közepe táján 5 kg cukrot és valamivel későbbi napokban 20 kg lisztet vásároltam. Majd 1952. augusztus 30-án, szombati napon feleségemmel együtt a 4. sz. árudában 10 kg cukrot vásároltunk, ez alkalommal emlékszem, hogy még telefonbeszélgetést is folytattam a kórházzal az üzletből.

Határozottan kijelentem, hogy a felvásárlásokat azért végeztem, mert tartottam attól, hogy ezek az élelmiszercikkek is meg fognak drágulni. Arról tudomásom nincsen, hogy a feleségem vásárolt-e fel távollétem alatt élelmiszer cikkeket.

Megjegyezni kívánom, hogy cukorból a folyó szükségletünket fenti időpontokat megelőzőleg is eszközöltünk vásárlásokat, de azok kisebb mennyiségűek voltak. Beismerem azt, hogy ezen felvásárlások idején nem törődtem azzal, hogy esetleg veszélyeztetjük a közellátást és pánikot is kelthetünk, de most már tudatában vagyok annak, hogy ezen cselekménnyel veszélyeztettem a közellátást és a dolgozók nyugalmát.

Egyebet előadni nem kívánok, az előttem felolvasott jegyzőkönyvben foglaltak, mely saját vallomásomat tartalmazza, a valóságnak megfelelnek és helytállóak. A fenti vallomásomat minden kényszer alkalmazása nélkül tettem meg, s azt elolvasás után aláírtam.

Felvette:

Kihallgatott:
Nyári István

áv. szds.

jegyzőkönyvvezető

[ÁBTL 3.1.9. V-85245, 20–22. Géppel írt másodlat a jegyzőkönyvet felvevő államvédelmi százados és a jegyzőkönyvvezető olvashatatlan aláírásával, illetve Nyári István aláírásával.]

7. Összefoglaló jelentés Nyári István ügyében, 1952. szeptember 4.

Tárgy: Nyári István nyíregyházi lakos, baptista lelkész ügyében összefoglaló jelentés.

Jelentés

Nyíregyháza, 1952. szeptember 4.

Nyári István [...] 5 gyermeke van, iskolai végzettsége: teológia, foglalkozása: baptista prédikátor, szakképzettsége: szabósegéd. Katonai szolgálatot teljesített mint lelkész fhdgy., vagyona: 1 lakóház, büntetve nem volt, magyar állampolgár, magyar nemzetiségű. Nyíregyháza, Rózsa u. 40 sz. alatti lakos, ellen lefolytatott vizsgálat és kihallgatása során megállapítást nyert, hogy nevezett az utóbbi időben részéről folytatott nagyméretű felvásárlásokkal a közellátást veszélyeztette és elősegítette, illetve fokozta a lakosság körében lévő pánikhangulatot.

Az 1952. szeptember 2-án megtartott házkutatáson nevezettnél kb. 150 kg lisztet, 55 kg cukrot és kb. 10 kg zsírt találtunk. A feltalált és őrizetbe vett árucikkekre vonatkozóan gyanúsítottként kihallgattuk Nyári Istvánnét, fent nevezett feleségét, aki az alábbiakat adta elő:

Férje 1952. augusztus 15–17. körül egy vidéki útjáról hazatérve elmondotta, hogy azt a hírt hallotta, hogy megdrágul a liszt, zsír és cukornak az ára. Férje javaslatára

megkezdtek a rendelkezésükre álló pénzből a felvásárlást. Kb. augusztus 17. óta férje rendszeresen vásárolt 5–10 kg-os tételekben lisztet, cukrot és ezt a felvásárlást augusztus végén még fokozták. Férje javaslatára 1952. szeptember elsején, annak távollétében 6 kg zsírt és 5 kg cukrot, valamint 5 kg lisztet vásárolt Nyíregyházán.

Kihallgatása során elmondotta, hogy a nagyrészt férje által lebonyolított felvásárlást azért végezték, miután biztosra vették azt, hogy a fenti élelmiszercikkek megdrágulnak.

1952. szeptember 3-án pótlólag felvett jegyzőkönyvi kihallgatása során beismerte, hogy a házkutatás során megtalált zsírmennyiségen kívül, testvérénél, Sallai Lajos, Nyíregyháza, Makarenkó u. 75. sz. alatti lakosnál, még 30 l zsír van elrejtve, miután figyelmeztetve lett, hogy nem szabad ennyi zsírt tartania, megbeszélték, hogy a zsírt testvére átveszi, úgy azt esetleges házkutatás során a Hatóság nem találja meg.

Az erre a tényre 1952. szeptember 3-án tanúként kihallgatott Sallai Lajos vallomásában elmondja, hogy Nyári Istvánné 1952. szeptember 2-án valójában 30 l zsírt adott át neki megőrzésre, melyet aznap este 21 h-kor át is szállított lakására, nehogy testvérénél azt, egy esetleges házkutatás során, – miután az már ezenkívül is rendelkezik zsírkészlettel – megtalálják. A nála található zsírkészletet ugyancsak őrizetbe vették.

Az ügyben tanúként kihallgattuk özv. Mester Jánosnét a Nyíregyházi Kisker. V. 4. sz. vezetőjét, aki előadta, hogy 1952. szeptember 2-án du. a fenti fűszerüzletben egy 35 évesnek látszó asszony, ki 6 kg zsírt kért ment be, s ő az árucikk kiadása közben, miután azelőtt az illető asszonyt soha nem látta, megkérdezte annak nevét. A válaszadás előtt a hölgy kiment az utcára, ahol egy másik reá várakozó asszonnyal beszélt, s onnan visszatérve Nyári Istvánné nevet mondott be, lakásának pedig Rózsa u. 40. sz. alatti lakást jelölte meg.

Az őrizetbe vett Nyári István gyanúsítottkénti kihallgatása során beismerte a fentieket, s előadta, hogy 1952. július második felében gyülekezeti szolgálatából Tokajból utazva, a nyíregyházi vonaton hallotta, hogy egyes árucikkeknek feljebb fog menni az ára. Hazaérkezése után feleségével közölte ezt, s javasolta, hogy meglévő élelmiszer készletüket – mely ekkor kb. 100 kg liszt, kb. 25 kg. cukor és kb. 40 l zsír volt – tartalékolják és az állandó szükségletet vásárolják hozzá. Elmondotta, hogy az áremelkedés hírének hallatára cukorból, lisztből több tételben vásárlást eszközölt. Ezt megelőzően zsírt is vásárolt. Az eladott 1 ½ q kukorica árából 10 kg zsírt és 5 kg cukrot vásárolt. Később augusztus elején újabb 10 kg cukrot, majd valamivel később 5 kg lisztet vásárolt. Augusztus közepe táján ismét 5 kg cukrot, valamivel később 20 kg lisztet vett.

1952. augusztus 30-án feleségével együtt a 4. sz. árudában 10 kg cukrot vásárolt megint.

Vallomásában beismerte, hogy a felvásárlásokat azért eszközölte, mert attól tartott, hogy ezek az élelmiszercikkek meg fognak drágulni.

Nevezett kisparaszt származású, azonban a múlt rendszerben teológiát végzett és mint ilyen lett elismerve lelkészként és a horthy [sic!] hadseregnél fhdgy. rendfokozatot kapott (tartalékos). Iskolái elvégzése után azonnal mint prédikátor működött, s azóta sem végzett semminemű más természetű munkát. Mint prédikátor jó anyagi körülmények között él, egy lakóháza van polgári kényelemmel berendezve. A baptista szekta egyik legaktívabb szervezője, rendszeresen vidéki utakat tesz, szervező munkája kiterjed egész Szabolcs-Szatmár megyére. Lakásán számos szekta tag keresi fel, ezenkívül kiterjedt levelezést folytat velük. Mint a szekta prédikátora, vidéken a falusi lakosság között káros tevékenységet fejt ki. Feltehető az is, hogy híveit a felvásárlásra is biztatta mint olyan, akinek hitelt adnak, s ezzel lényegesen növelte az amúgy is már utóbbi időben nagyfokú pánikhangulatot.

Kihallgatása során eleinte tagadásban volt, azonban a tények feltárása után beismerte bűnösségét és, s azt is, hogy most már tudatában van annak súlyosságával is [sic!]. Miután nem hitt a közellátásunk szilárdságában, s éppen ezért követte el az árufelvásárlást is, feltételezhető hogy ilyen irányban másokat is befolyásolt.

Pásztor László áv. alhdgy.

[ÁBTL 3.1.9. V-85245, 14–16. Géppel írt másodlat Pásztor László államvédelmi alhadnagy aláírásával.]

8. A nyíregyházi járásbíróság által hozott elsőfokú ítélet Nyári István ügyében, 1952. szeptember 4.

A nyíregyházai járásbíróság
B. IV. 0029/1952-2.

A Népköztársaság Nevében!

A nyíregyházai járásbíróság Nyíregyházán, 1952. évi szeptember hó 4. napján megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet:

Nyári István vádlott, [...] nyíregyházi (Rózsa utca 40.) lakos, baptista lelkész foglalkozású, magyar állampolgár, nő Sallai Erzsébettel 5 gyermeke van, 1 lakóháza és havi 322 F[t] jövedelme, atyja: néhai József, anyja: néhai Szántó Sára büntetlen, bűnös 1 rendbeli folytatólagosan elkövetett közellátás érdekét veszélyeztető bűntettben.

A bíróság ezért: Nyári István vádlottat összbüntetésül 1 (egy) évi és 6 (hat) hónapi börtönbüntetésre, továbbá mellékbüntetésül 500 Ft (ötszáz forint) pénzbüntetésre, a közügyektől 3 (három) évi időtartamra eltiltásra és 1000 (egyezer) forint értékű ingó vagyon elkobzásra ítéli.

A bíróság a nyíregyházi igazságügyi gazdasági hivatal által 274/1952. tételszám alatt bűnjelként őrzött 129 kg liszt, 55 kg cukor, és 36 kg zsír elkobzását, míg a megőrzésre szolgáló 1 zsáknak, 2 vászon zacskónak, 9 drb. lisztes és cukros papírzsáknak, 1 drb. 8 literes és 1 drb. 30 literes zsíros kannának Nyári István részére kiadását elrendeli és a bűnjeleknek az ítélet jogerőre emelkedése után elvitelére a jogosítottat felhívja.

A bíróság a terhelt előzetes fogva tartásával 1 (egy) napot kitöltöttnek vesz.

A pénzbüntetést behajthatatlansága esetén 25 (huszonöt) forintonként egy napi összesen 20 (húsz) napi börtön büntetésre kell átváltoztatni.

A vádlott köteles az eddig esetleg felmerült és az ezután felmerülő bűnügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni.

A járásbíróság elrendeli, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után a nyíregyházi államügyészséggel, az Államvédelmi Hatóság Szabolcs-Szatmár megyei Osztályával, a nyíregyházi Igazságügyi Gazdasági Hivatallal, a vagyoneklobzás foganatosítása végett a nyíregyházi városi Tanács Végrehajtó Bizottságának pénzügyi osztályával és a mellékbüntetés nyilvántartó lap a nyíregyházi városi és járási rendőrkapitánysággal közöltessék.

Indoklás:

A járásbíróság a nyomozás és a tárgyalás adatai és pedig Nyári István vádlott vallomása, Nyári Istvánné, szül. Sallai Erzsébet, Mester Jánosné, szül. Bicskei Anna és Sallai Lajos tanú vallomásai, továbbá a bűnjelként lefoglalt és a tárgyaláson ismertetett bűnjeljegyzéken 1–14. folyószám alatt felsorolt liszt, cukor, és zsírmennyiség, mint tárgyi bizonyítékok alapján a következő tényállást állapította meg:

Nyári István vádlott szegényparaszt családból származik. Apja részes arató volt, édesanyja pedig később 6 kat. hold földet kapott. Elemi iskoláit Zsáka községben végezte. Az elemi iskola elvégzése után kitanulta a szabó mesterséget, és segédi oklevelet is szerzett. Miután a 4. középiskolát Debrecenben magánúton elvégezte, 1935–1941. években elvégezte Budapesten a teológiai tanulmányokat is, s Fót községben, majd 1945. évtől kezdve Nyíregyházán teljesített baptista lelkészi szolgálatot. Vagyona: 1 lakóház, törzsfizetése és családi pótléka: 322 forint, jövedelme: azok a természetbeni

juttatások, amit a hívek adnak össze számára. Felesége és 5 gyermeke van, akik közül a legidősebb 7 éves, a legfiatalabb 3 hónapos.

A vádlott 1952. év január havában 1 drb. sertést vágott, amiből kb. 65–70 liter zsírt termeltek ki. Ebből a zsírmennyiségből még 1952. év július havában is kb. 30 liter érintetlen maradt, amelyet éléskamrájukban helyeztek el.

1952. év július havának végén kb. 1 és ¼ zsák liszttel rendelkeztek, amelyből kb. 50–60 kg főző, 30–35 kg pedig kenyérliszt lehetett. A kenyérszükségletüket kenyérvásárlással is fedezték, ezenkívül a vádlott hívei természetbeni juttatásai folytán is részesült liszt adományokban.

A vádlott cukorkészlete 1952. év július havában kb. 25 kg volt. Havi szükségletük ezekből az élelmiszerekből kb. 6–10 kg-ot tett ki, tehát liszt, cukor és zsír szükségletük vásárlás nélkül is több hónapra biztosítva volt.

1952. év július havában Nyári István vádlott Tokajból utazott haza Nyíregyházára, amikor a vonatban ismeretlen asszonyok arról beszélgettek, hogy az ide[i] száraz időjárás következtében lisztben, cukorban és zsírban hiány lesz, ezeknek az élelmiszereknek felemelik az árát és bevezetik a jegyrendszert. Hazaérkezése után a vádlott közölte a hallottakat a feleségével, aki a nyíregyházi piacon szintén hallott ilyen valótlan híreket s elhatározták, hogy a meglévő készpénzükből, továbbá 1 és ½ q kukorica és egy bizonyos épületanyag eladási árából lisztet, cukrot és zsírt fognak vásárolni és „biztosítják” magukat.

Eme elhatározás folytán Nyári István és felesége 1952. évi július hótól 1952. évi szeptember hó 2. napjáig terjedő időben több tételben olyan mennyiségű lisztet, cukrot és zsírt vásároltak fel, hogy készletük lisztből 129, cukorból 55 és zsírból 36 kg-ra, illetve literre emelkedett, ami a családi és személyi szükségletüket figyelembe véve több hónapra bőségesen biztosította ellátásukat.

1952. évi szeptember hó 2. napján a vádlott felesége 6 kg zsírt vásárolt a nyíregyházi Kisker Vállalat 4. sz. boltjában. A vásárlás feltűnt a bolt vezetőjének, Mester Jánosné tanúnak, aki megkérdezte a vádlott feleségének a nevét s közölte az illetékes hatóságokkal. A megtartott házkutatás során a nyomozó közegek a fentebb írt mennyiségeket a 30 liter zsír kivételével meg is találták. A vádlott felesége a bűntudat hatására a 30 liter zsírt fivére, Sallai Lajos lakásán helyezte el, ezt a körülményt azonban önként felfedte és a 30 liter zsírt Sallai Lajos lakásán a nyomozó közegek meg is találták és bűnjelként lefoglalták.

Nyári István vádlott a tárgyalás során nem ismerte el a bűnösségét. A nyomozás során tett beismerő vallomását visszavonva azzal védekezett, hogy szándéka nem irányult a közellátás megkárosítására, hanem régi szokás szerint csak a téli bevásárlásokat eszközölte, betegségére tekintettel a kórházba kívánt bevonulni és távolléte idejére a családját akarta biztosítani. Ezenkívül volt egy család méhe s annak a cukorszükségletét is ily módon kellett biztosítani.

A járásbíróság azonban nem fogadta el a vádlott védekezését. Gerő Ernő elvtárs a II. Pártkongresszuson tartott beszámolójában megállapította, hogy a közellátás kérdése az osztályharc egyik legfontosabb területévé vált. Az ellenség, amelyre számos területen súlyos csapásokat mértünk, rávetette magát a közellátás területére. Az ellenség befolyása alatt álló s nem eléggé öntudatosan dolgozó egy része is az ellenséges propaganda hatása alatt élelmiszerek szükségleten felüli tömeges felvásárlásokkal [sic!] igyekszik megzavarni a közellátás rendjét.

Bár ez a megállapítás 1951. év február havában hangzott el, ma sem vesztette el jelentőségét és időszerűségét. A napilapokból olvasható, hogy főleg Budapesten és az ország vidéki városaiban is pánikszzerű vásárlási láz ütötte fel a fejét, amely tünet hovatovább oda vezet, hogy bizonyos cikkekben hiány mutatkozik.

Az ellenséges propaganda az ide[i] szokatlanul száraz időjárásra hivatkozással azt igyekezett bedobni a köztudatba, hogy inség lesz az országban, felemelik az árakat és bevezetik a jegyrendszert.

Azok, akik ezt a hírt kiagyalták és terjesztették, valamint azok, akik ennek hatása alatt nagyobb mérvű bevásárlásokat eszközöltek, nem akarnak tudomást venni arról, hogy nálunk éppen úgy, mint a szocializmust építő népi demokráciákban vagy a kommunizmust építő Szovjetunióban tervgazdálkodás folyik. A tervgazdálkodás és az

állami begyűjtés olyan készleteket biztosít az állam számára, hogy egy esztendő száraz időjárása még nem okoz zavart a dolgozók ellátásában. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy Népköztársaságunk éppen a legnagyobb vásárlási láz idején leszállította a péksütemények és a száraztészta árát és még fehérebb kenyeret kíván a dolgozók asztalára biztosítani.

Azok közé a személyek közé, aki[k] a klerikális reakció és egyéb ellenséges elemek befolyása alatt állva, szükségletet meghaladó mértékű vásárlásokat eszközöltek, tartozik maga a vádlott is.

A bűnügynek ilyen politikai megvilágítása mellett tehát teljesen közömbös a vádlottnak az a védekezése, hogy szándéka nem irányult a közellátás megkárosítására vagy megzavarására, mert ha az országban minden dolgozó hasonlóképpen cselekedne, úgy a közellátás vonalán fokozódna a pánikhangulat és a fokozódó felvásárlás során az állami készletek előbb-utóbb kifogynának. Egyesek indokolatlanul szükségletüket meghaladó készletekhez jutnának, egyesek pedig, akiknek nincs anyagi tehetségük nagyobb mérvű vásárlásokra, ellátás nélkül maradnának.

A törvény nem határozza meg azt a mennyiséget, hogy ki-ki milyen készleteket tarthat a birtokába[n]. Az áruhalmozásnak jogszabályi alapja Népköztársaságunk Alkotmánya, amely szerint a szocialista együttélés szabályait minden állampolgár köteles betartani. Amikor a vádlott és felesége megfelelő készletek mellett további szükségleten felüli vásárlásokat eszközöltek, összeütközésbe kerültek ezzel a törvénnyel és a közellátás rendjét biztosító jogszabályokkal is.

Nem fogadta el a járásbíróság a vádlottnak azt a védekezését sem, hogy a téli, szokásos beszerzéseket eszközölte. Maga a vádlott felesége vallotta, hogy a tokaji útvjáról való visszaérkezés után elmondott hírek készítették a vásárlásokra és a téli beszerzéseket sem július-augusztus hónapban, hanem az őszi hónapokban szokás eszközölni.

A vádlott ez idő szerint is sertést hizlal, tehát a zsírvásárlása a meglévő 30 liter készlet mellett teljesen indokolatlan volt. Ami pedig az egy család méh cukorszükségletét illeti, erről a bíróság hivatalos tudomása szerint a helyi tanácsi szervek ipari cukor kiutalása formájában gondoskodnak.

De nem volt elfogadható a vádlottnak az a védekezése sem, hogy betegsége folytán kórházba kívánt bevonulni s erre az időre akarta a családja szükségletét biztosítani. A meglévő készletük is hosszú időre, több hónapra biztosította a 7 tagú család szükségletét, az pedig nem valószínű, hogy a vádlott hosszú hónapokig tartó gyógykezelésre vonult volna be a kórházba.

Ilyen körülmények között tehát a járásbíróság a vádlott bűnösségét megállapította s büntetlenséget kizáró vagy megszüntető ok hiányában őt elítélte.

Tény az, hogy nemcsak a vádlott, hanem a felesége is eszközölt bevásárlásokat, ezeket azonban a férj tudtával és beleegyezésével eszközölte, a felvásárolt zsírnak, cukornak és lisztnek a lakáson való tárolásáért azonban egyedül és kizárólag a vádlott, mint családfő felelős.

Nyári István vádlottnak a fenti tényállásban leírt cselekménye 1 rendbeli, folytatólagosan elkövetett, a 8.800/1946. M. E. számú rendelet 8. §-ának 1. pontjába²¹ ütköző és a 9. § (1) bekezdése²² szerint minősülő közellátás érdekét veszélyeztető büntetett törvényes elemeit valósítja meg.

A büntetés kiszabásánál enyhítő körülményt képez a vádlott nő, 5 gyermekes családos állapota. Súlyosító körülmény a folytatólagosság.

A bűnösségi körülmények e viszonyában a járásbíróság úgy találta, hogy a vádlott az enyhítő szakaszok alkalmazására nem méltó és szabta ki a cselekménye társadalmi veszélyességével és alanyi bűnösségi fokával arányban álló 1 évi és 6 hónapi börtönbüntetést, amely alkalmas lesz arra, hogy az esztelen vásárlási láz kezdeti időszakában a társadalom többi tagjait is visszatartsa a hasonló bűncselekmények elkövetésétől.

A büntetés kiszabása a 8.800/1946. M. E. számú rendelet 9. §-ának (1) bekezdésén, a Btá. 33. §-a (1) bekezdésének b. pontján,²³ a Btá. 39. §-ának 1. tételén²⁴ és a Btá. 38. §-ának (1) bekezdésén²⁵ alapszik.

A bűnügyi költségekben való marasztalás a bűnösség megállapításának a folyamánya és a Bp. 244. §-ának 1/1 bekezdésén,²⁶ az előzetes fogva tartásban eltöltött időnek a beszámítása pedig a Btá. 54. §-ának (1) bekezdésén²⁷ alapszik.

A bűnjelként lefoglalt élelmiszerek elkobzása a Btá. 37. §-a (1) bekezdésének a. pontja²⁸ alapján történt.

Nyíregyháza, 1952. évi szeptember hó 4. napján.

Dr. Hargitai László sk.
vezető járásbíró

Bodogán Jánosné sk.
járásbírószáki ülnök

Szalóki János sk.
járásbírószáki ülnök

A kiadmány hitelélül:

irodakezelő

A nyíregyházi járásbírószágtól.
B. IV. 0029/1952-6. szám.

Végzés

Ez az ítélet a nyíregyházi járásbírószágnak 0029/1952-5. számú ítélete alapján jogerős és végrehajtható.

Nyíregyháza, 1952. évi november hó 17. napján. Dr. Hargitai László sk. vezető járásbíró.

A kiadmány hitelélül:

irodakezelő

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 38-41. Géppel írt egykorú másolat az irodakezelő olvashatatlan aláírásával, mellette a Nyíregyházi Járásbírószáki körpecsétjével.]

9. A Nyíregyházi Államügyészszáki átírata az Államvédelmi Hatóságnak, 1952. szeptember 4.

1952. Áü. 0029. szám.

A közellátás érdekét veszélyeztető büntett miatt Nyári István ellen indított bűnügyben közlöm, hogy:

Nyári István, 39 éves, baptista lelkipásztor, nő, 5 gyermeke van, nyíregyházi lakost a mai napon a járásbírószáki büntetőtanácsa elé állítottam.

Nevezett Nyíregyházán, f. hó 2. napjáig lakásán 150 kg lisztet, 55 kg cukrot és 36 kg zsírt halmozott fel. Az élelmiszerek egy részét augusztus második felében, illetve szeptember elsején vásárolta fel, oly hamis híresztelések alapján, mely szerint ezeknek a közszükségleti cikkeknek az ára emelkedni fog.

A járásbírószáki nevezettet bűnösnek mondotta ki 1 rendbeli, folytatólagosan elkövetett, a 8.800/1946. M. E. számú rendelet 8. § 1. pontjába ütköző és a 9. § (1) bekezdése szerint minősülő, közellátás érdekét veszélyeztető büntettben s ezért 1 évi és 6 hónapi börtönbüntetésre, 500 forint pénzbüntetésre, 1000 forint vagyoneklobzásra és a közügyektől 3 évre való eltiltásra ítélte. Elrendelte egyben a bűnjel tárgyát képező élelmiszerek elkobzását.

Az ítélet ellen tárgyaló államügyész súlyosbításért fellebbezést jelentett be, elítélt pedig 3 napot tartott fenn magának a fellebbezés bejelentésére.

A bíróság elrendelte az előzetes letartóztatásnak az ítélet jogerőre való emelkedéséig fenntartását.

Nyíregyháza, 1952. szeptember hó 4. napján.

Dr. Pintér József sk. államügyész.
Dr. Oláh Béla sk. államügyészségi elnök h.

A kiadmány hitelül:

kiadó

Államvédelmi Hatóságnak,
Nyíregyháza

[ÁBTL 3.1.9. V-85245, 36–37. Másodlat a kiadó olvashatatlan aláírásával, mellette az államügyészség körpecsétje, fejléce a Nyíregyházi Államügyészség névbélyegzője.]

10. Dátum nélküli feljegyzés Nyári István ügyében.

Jelentés

1952. szeptember 4-én a Nyíregyházai Járásbíróság ...²⁹ büntetésre ítélte Nyári István baptista prédikátort, nyíregyházai lakost élelmiszer felhalmozás miatt.

Nyári István lakásán 129 kg lisztet, 56 kg cukrot, 36 kg zsírt rejtegetett, melyet az elmúlt napokban vásárolt fel.

[ÁBTL 3.1.9. V-85245 19. Géppel írt feljegyzés, alatta Szabó Márton államvédelmi őrnagy kézzel írott feljegyzése és saját kezű aláírása: „Néplapnak Siklói elvtársnak leadva, leközlés módja megbeszélve. Sajtóban 1952. szept. 5-én megjelent, a »Néplap« VI. Főoszt. vezetőjének megküldve. Szabó Márton”]

11. A megyei bíróság másodfokú ítélete Nyári István ügyében, 1952. november 5.

A Nyíregyházai Megyei Bíróság, mint büntető fellebbezési bíróság.
B. 0029/1952-6. szám.

A Népköztársaság Nevében!

A Nyíregyházi Megyei Bíróság, mint büntető fellebbezési bíróság a közellátás érdekeit veszélyeztető büntett miatt Nyári István ellen indított bűnügyben, melyben a Nyíregyházi Járásbíróság 1952. évi. szeptember hó 4. napján B. 0029/1952-2. száma alatt ítéletet hozott, az ítélet ellen bejelentett fellebbezések folytán megtartott nyilvános tárgyaláson meghozta a következő

ítéletet:

A megyei bíróság az elsőbíróság ítéletének a főbüntetés mértékéről rendelkező részét akként változtatja meg, hogy vádlott főbüntetését 1 (egy) évi börtönbüntetésben állapítja meg.

Vádlott előzetes letartóztatásával eltöltött időt 1952. évi szeptember hó 3. napjától kezdődően a börtönbüntetésbe beszámítja.
Egyebekben a fellebbezéseket elutasítja.

Indoklás:

Az elsőbíróság ítélete ellen fellebbezéssel éltek:
Közvádló vádlott terhére a büntetés súlyosbítása végett.

Vádlott és védője vádlott bűnösségének megállapítása miatt, felmentés, illetve enyhítés végett.

Az elsőbíróság által megállapított tényállásban hiányosság, homályosság, iratellenesség, vagy helytelen ténybeli következtetés nincsen, ezért a Bp. 203. §-a értelmében³⁰ a fellebbezési eljárásban kötelezően irányadó.

Védő a fellebbezési eljárásban bizonyítási indítványt terjesztett elő, melyben bizonyítani kívánta, hogy 1952. évi július hó végén kb. 100 kg liszt, 25 kg cukor, valamint 30 kg zsír volt vádlott háztartásában, ezek a készletek nem a vádlott háztartásának a fedezésére, hanem a baptista híveknek a Nyíregyházán való ellátására szolgáltak, akik gyülekezeti ügyekben jártak Nyíregyházán.

Lényegében tehát az összes vásárolt mennyiség lisztből 29 kg, cukorból 30 kg és zsírból 6 kg.

Védő bizonyítási indítványának igazolására 1. és 7. [pont] alatt nyilatkozatokat csatolt be.

A megyei bíróság a bizonyítási indítványnak helyt nem adott, mert a vádlott saját maga vallotta, hogy 1952. évi július havában Tokajról utazott haza és a vonatban hallott hamis híresztelések hatására határozta el magát a fokozott készlet gyűjtésére és tárolására, továbbá mert a vádlott nem csak a meglévő készletek tárolásával, hanem a fokozott mérvű vásárlásokkal követte el a bűncselekményt és mert vádlott vádbeli magatartására kellő bizonyíték állott rendelkezésre.

A vádlottnak az irányadó tényállásban leírt tevékenysége a megyei bíróság megítélése szerint is bűncselekményt képez és a bűncselekmény minősítése is a törvénynek megfelelően történt.

A bűnösség megállapítása miatt bejelentett fellebbezésében a vádlott azt vitatja, hogy a gyülekezeti célt szolgáló készleten felüli vásárlás nem haladja meg a szokásos téli beszerzéseket – különösen arra tekintettel, hogy vádlott [...] ³¹ kórházba akart menni és erre az időre is akarta családját biztosítani. Megyei bíróság megítélése szerint vádlottnak ez a védekezése bűnösségének meg nem állapítására nem alkalmas. Ugyanis az állítólagos gyülekezeti célt szolgáló készletek a vádlott háztartásának a fedezésére is szolgáltak és jelen bűncselekményt az valósítja meg, aki a szokásszerű szükséglet-kielégítés észszerű mértékét meghaladóan szerez be közszükségleti cikket. Vádlott valótlán híresztelések hatására határozta el magát készlet-gyűjtésre és így vádbeli vásárlással olyan közösségellenes magatartást tanúsított, amely hasonló tömeges magatartás esetén a közellátás érdekeit komoly mértékben veszélyezteti, tehát a szocialista együttélés szabályaival éles ellentétben áll.

A fentiek folytán a bűnösség megállapítása miatt bejelentett fellebbezés tehát alaptalan.

A büntetés kiszabásánál az elsőbíróság helyesen ismerte fel vádlott cselekményének társadalmi veszélyességi fokát, továbbá a vádlott terhére és javára mutatkozó bűnösségi körülményeket. Ennek viszonylatában azonban a megyei bíróság úgy találta, hogy a vádlottal szemben kiszabott 1 évi és 6 hónapi börtön főbüntetés túl súlyos, tekintettel az általa vásárolt élelmiszer mennyiség viszonylag nem nagy súlyára és vádlott 5 gyermekes családos állapotára. Erre tekintettel valamint az elsőbíróság ítéletében felhozott bűnösségi körülményekre is, a megyei bíróság a vádlott főbüntetésének mértékét a rendelkező rész értelmében leszállította.

Nyíregyháza, 1952. évi november hó 5.

Dr. Félegyházy Pál sk. mb. tanácsvezető. Dr. Piros Sándor sk. mb. bíró, előadó. Dr. Sófalvy Károly sk. mb. bíró. Szir Katalin sk. mb. ülnök. Kecskeméti Mihály sk. mb. ülnök.

A kiadmány hitelélül:

irodavezető

A Nyíregyházi Járásbíróságtól.

B. IV. 0029/1952-6. szám.

Végzés

Ez az ítélet a Nyíregyházi Járásbíróságnak 0029/1952-5. számú ítélete alapján jogerős és végrehajtható.

Nyíregyháza, 1952. évi november hó 17. napján. Dr. Hargitai László sk. vezető járásbíró.

A kiadmány hitelül:

irodakezelő

[ÁBTL 3.1.9. V-85245. 42–43. Géppel írt egykorú másolat az irodavezető olvashatatlan aláírásával, mellette a Megyei Bíróság körpecsétje. Alatta a Nyíregyházi Járásbíróság 1952. november 17-ei végzésének a szövege, továbbá kézzel írt feljegyzés: „Államvédelmi Hatóság Szabolcs-Szatmár megyei Osztálya, H. 1–1 pld. I. II. b. ítélet. 6035/952. sz.-ra hiv.”]

- ¹ Valuch Tibor: „A közellátás helyzete az utóbbi időben romlott.” Az élelmiszer-ellátás és a táplálkozás néhány jellegzetessége Magyarországon az 1950-es években. In: *Évkönyv 2004. XII. Magyarország a jelenkorban*. Szerk. Rainer M. János és Standeisky Éva. Budapest, 1956-os Intézet, 2004. 233–234.
- ² Berend T. Iván: Utak és tévutak a gazdaságpolitikában Magyarországon az 1950-es években. In: *A felszabadulás utáni történetünkről. II. kötet*. Összeáll. Földesi Margit és Rainer M. János. Szerk. Balogh Sándor. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1987. 7–18.; Valuch Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 284–286.
- ³ Szakács Sándor: A földreformtól a kollektivizálásig 1945–1956. In: *A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig*. Szerk. Gunst Péter. Budapest, Napvilág Kiadó, 1998. 285–343., különösen 330–337. Uő: A mezőgazdasági termelés és néhány történeti jellegű befolyásoló tényezője (1945–1955). In: *Agrárpolitika és agrárátalakulás Magyarországon (1944–1962)*. Szerk. Balogh Sándor és Pölöskei Ferenc. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979. 80. (4. táblázat) és 85. Vö. Berend T.: i. m. 17–18.
- ⁴ Valuch: i. m. (2004.) 235–236.
- ⁵ Valuch Tibor: Rántott leves, cukros-zsíros kenyér és borjúbécsi. Az élelmiszerfogyasztási és táplálkozási szokások változásainak néhány jellegzetessége Magyarországon 1945 után. In: *A fogyasztás társadalomtörténete*. (Rendi társadalom – polgári társadalom 18.) Szerk. Hudi József. Budapest–Pápa, Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület–Pápai Református Gyűjtemények, 2007. 296.
- ⁶ Mark Pittaway: Visszavonulás a kollektív tiltakozástól. Háztartás, nemek, munka és népi tiltakozás a sztálinista Magyarországon. (Ford. Bartha Eszter.) *Eszmélet*, 77. (2008. tavasz.) 26–49., különösen 33–38..
- ⁷ *A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának jegyzőkönyve. 1951. február 24.–március 2.* Budapest, Szikra, 1951. 307–309. Nem véletlen, hogy Gerő beszámolója végén a mezőgazdaság teljes szocialista átalakításának szükségességét hangsúlyozta. Uo. 352–353.
- ⁸ Uo. 311–312. Gerő beszédének a szövege egyébként külön füzetben is megjelent: *Gerő Ernő elvtárs beszámolója a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusán 1951. február 28-án*. Budapest, Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztály, é. n.
- ⁹ Vö. Szakács: i. m. (1979.) 82. (6. és 7. táblázat) és 87.
- ¹⁰ Feltehetően a gyorsaság számlájára kell írni, hogy a Nyáriéktól lefoglalt élelmiszerek mennyiségét illetően a különböző dokumentumokban eltérő adatokat találunk.
- ¹¹ Pittaway: i. m. 34.
- ¹² ÁBTL 2.2.1. Nyári István operatív nyilvántartó kartonja.
- ¹³ Közli Valuch: i. m. (2004.) 237.
- ¹⁴ Közli Valuch: i. m. (2004.) 239.
- ¹⁵ Valuch: i. m. (2004.) 238–240.
- ¹⁶ ÁBTL 2.8.1. 4152. Nyári István fogyatéki anyaga; ÁBTL 2.8.1. 17-1267/1958. Nyári István fegyelmi ügye.
- ¹⁷ A személyes adatok közlésétől eltekintek.
- ¹⁸ Földműves.
- ¹⁹ Magyar-Szovjet Nyersolaj Rt.
- ²⁰ Nyári Istvánné szeptember 2-i kihallgatási jegyzőkönyve nem található a dossziében.
- ²¹ Közellátás érdekét veszélyeztető bűncselekményt követ el, aki „terményt vagy terméket jogszabály tilalma ellenére, vagy jogszabályokban tiltott mértékben vagy módon, vagy – nem tovább-eladás céljából – a hatóság által megállapított legmagasabb ár túllépésével szerez be”. 8.800/1946. M. E. számú rendelet a gazdasági rend büntetőjogi védelme tárgyában, 8. §. 1. *Magyar Közlöny*, 1946. július 28. 169. szám.
- ²² „Az árdrágító visszaélés, úgyszintén a közellátás érdekét veszélyeztető cselekmény büntett és büntetése hat hónaptól öt évig terjedhető börtön.” 8.800/1946. M. E. számú rendelet a gazdasági rend büntetőjogi védelme tárgyában, 9. §. (1). *Magyar Közlöny*, 1946. július 28. 169. szám.
- ²³ A megfelelő vagyonnal illetve jövedelemmel rendelkező elkövetővel szemben „mellékbüntetésként pénzbüntetést lehet alkalmazni bármely büntett esetben, ha feltehető, hogy ezzel az elkövetőt újabb bűncselekmény elkövetésétől hatásosabban lehet visszatartani.” 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 33. §. (1) b). *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. 7. szám.
- ²⁴ „A közügyektől eltiltást ki kell kimondani, ha az elkövetővel szemben egy évnél hosszabb tartamú börtönbüntetést alkalmaznak [...]” 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 39. §. *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. 7. szám.
- ²⁵ „Vagyonelkobzásnak van helye azokban az esetekben, amelyekben a törvény ezt külön rendeli.” 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 38. §. (1). *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. 7. szám.
- ²⁶ „Ha a terheltet bűnsnek mondják ki, a bíróság őt kötelezi a bűnügyi költségek megtérítésére.” 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról. 244. § (1). *Magyar Közlöny*, 1951. május 22. 79. szám.
- ²⁷ „A kiszabott börtönbüntetésbe az előzetes fogva tartás idejét teljes egészében be kell számítani.” 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 54. §. (1). *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. 7. szám.
- ²⁸ El kell kobozni azt a dolgot, „amelyeket a büntett elkövetéséhez eszközül használtak, vagy arra szántak, ha az elkövető tulajdona vagy egyébként is, ha az a közbiztonságot vagy a közrendet veszélyezteti [...]” 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről. 37. §. (1) a). *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. 7. szám.
- ²⁹ Az eredetiben kipontozva.

³⁰ „A másodfokú bíróság az ügy érdemére vonatkozó határozatát [...] az első fokon eljáró bíróság által megállapított tényekre alapítja.” 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról. *Magyar Közlöny*, 1951. május 22. 79. szám.

³¹ Anonimizálva.